

Zaključci konferencije „Borba protiv sužavanja prostora za djelovanje i stvaranje poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva u EU“ – 24. i 25. studeni 2022., platforma Zoom

//

Countering Shrinking Civic Space and Creating Enabling Environment for Civil Society in the EU - 24-25 November 2022, Zoom online platform

Snimka prvog dana: <https://www.youtube.com/watch?v=wvBQUJdqni8>

Panel “Sužavanje prostora za djelovanje civilnoga društva u EU: procesi, trendovi i perspektive”, 24. studeni 2022.

//

Panel “Shrinking civic space in the EU: processes, trends and perspectives”, 24 November 2022

Małgorzata Szuleka, Helsinki Foundation for Human Rights, Poland

U Poljskoj je registrirano oko 150.000 udruga. Posljednjih godina se zakonodavni i *policy* okvir za funkcioniranje organizacija civilnog društva sužavaju te je sve više SLAPP tužbi protiv civilnog društva (SLAPP je kratica za “Strategic lawsuit against public participation” ili statešku tužbu protiv javnog sudjelovanja), a pogotovo su na meti ljudskopravaške i udruge koje se bave promicanjem demokracije, što je oko 2% od svih registriranih udruga. Sužava se i prostor za javna okupljanja, gdje je trenutačno gotovo 1000 tužbi, npr. protiv organizatora prosvjeda za zaštitu prava žena na pobačaj. Prostor rada i djelovanja civilnog društva se sužava samo za one koji su kritični prema vlasti, dok udruge koje podržavaju vladu uživaju podršku, a to su često organizacije bliske krajnjoj desnici koje npr. organiziraju prosvjede protiv prihvata izbjeglica. U posljednje vrijeme, civilnom društvu je puno teže doći do državnih institucija i tijela, npr. do parlamentarnih odbora koji imaju veliku i važnu ulogu u postavljanju tema na agendu za raspravu i krucijalni su za donošenje politika. Nadu u promjenu lošeg ozračja prema civilnom društvu daje velika mobilizacija građana za podršku ukrajinskim izbjeglicama. Također, u ovom trenutku je oko 70% poljskog civilnog društva na neki način uključeno u pružanje te podrške.

Ionut Sibian, Civil Society Development Foundation, Romania

U Rumunjskoj je registrirano oko 121.000 organizacija civilnoga društva, od toga oko 100.000 udruga i oko 20.000 zaklada, a od čega je manje od pola aktivno. Prekretnica je bila referendum kojeg su inicirale organizacije bliske Pravoslavnoj crkvi o definiciji obitelji 2018. godine, a koji nije prošao zahvaljujući trudu organizacija civilnog društva koje su organizirale

javnu i informativnu kampanju te motivirale javnost da glasaju protiv. Ovog tjedna je u Senat poslan prijedlog izmjena Zakona o udrugama kojim bi se smanjio opseg prava civilnog društva, npr. mogućnost da lokalnim inicijativama utječu na prostorno planiranje ukoliko ga vide štetnim za javni interes i javno dobro, kao i da mogu pred sudovima podići tužbe protiv štetne gradnje protivne javnom interesu, itd. Takav prijedlog pred Senatom se argumentira time da udruge sprječavaju napredak Rumunjske i da su zlonamjerne prema ugledu države. Unatoč tome, javnost i dio političara su prepoznali vrijednost rada civilnog društva s izbjeglicama. Iz pozicije rumunjskog civilnog društva, nužno je potreban anti-SLAPP akcijski plan na razini Europske unije i iz tog razloga je potrebno vršiti pritisak na Europsku komisiju da se on i donese.

Barbara Rajgelj, Faculty of Social Sciences, Legal Network for the Protection of Democracy, Slovenia

Mreža je formirana prošle godine kao odgovor na COVID-19 krizu i zabranu prava na prosvjed koje je nametnuo tadašnji premijer Janša. Čak i nakon nedavne promjene vlasti traje borba za pravo na slobodu govora i prosvjed. U početku rada, Mreža je pružala podršku osobama koje su tužene zbog organizacije ili sudjelovanja u prosvjedima ili narušavanja slobode govora, no s vremenom su počeli razumijevati da je problem sistemski - dešava se potpuna zabrana prosvjeda, a što je protuustavno. SLAPP tužbe kojima se Mreža bavi, dolaze uglavnom od slovenske vlasti. Stvaranje pravnih mreža je dobra praksa za suprotstavljanje autoritarnoj vlasti. Najveći problem takvog pristupa je radno preopterećenje i sagorijevanje radika do kojeg često dolazi. U slovenskoj Mreži je samo jedna osoba zaposlena, a ostale volontiraju i financiraju se donacijama. Mreža ne želi sudjelovati na tržištu EU projekata jer smatraju da će ih to dodatno administrativno opterećivati.

Ivan Novosel, Kuća ljudskih prava Zagreb, Hrvatska // Human Rights House Zagreb, Croatia

U šest mjeseci 2016. godine počinjena je velika šteta civilnom društvu višesmjernim udarima konzervativnih političara na institucionalni okvir za rad i razvoj civilnog društva, a od kojih se još i danas oporavljamo. Do danas se takve politika prema civilnom društvu nastavljaju, zbog čega se održava status quo - nema napretka, ali nema niti značajnog nazadovanja, što je pak teško objasniti EU institucijama. Tri su ključne točke štp se tiče procesa i trendova sužavanja prostora za rad civilnog društva u Hrvatskoj: prvo, hrvatska vlast prezire stvarni dijalog s civilnim društvom, boji ga se i bježi od kritike te ju uvijek gleda kao napad. Dijalog koji je stvoren u pretpristupno vrijeme danas je bez supstance, a Savjet za razvoj civilnoga društva je kao prostor dijaloga potpuno nefunkcionalan i postoji samo na papiru. Savjet je u potpunosti preuzela Vlada i njezine institucije i u njemu organizacije nemaju nikakvu moć unatoč nazivu koji bi trebao sugerirati suprotno. Sudjelovanje građana putem javnog savjetovanja je sve slabije te je ono postalo beskorisno ispunjavanje forme jer nedostaje konstruktivni dijalog putem te forme. U radna tijela i radne skupine se uključuju organizacije civilnog društva po podobnosti. Vladin ured za udruge je nedjelotvoran, uništio je platforme i instrumente za javno sudjelovanje svojim nekompetentnim vodstvom. Drugo, Vlada aktivno pretvara organizacije u poslušne pružatelje društvenih usluga, umjesto u zagovarače prava. Europski socijalni fond (ESF) je skoro u potpunosti usredotočen na pružanje socijalnih usluga, što je pogrešno korištenje tih sredstava i loše utječe na organizacije civilnog društva u tom području. I treće,

vlast ima sve manje i manje kapaciteta za stvaranje kvalitetne legislative i politika, dok se institucije zarobljavaju pod stranačkim ljudima HDZ-a.

Zaključci:

- Mnogi problemi sužavanja prostora za rad civilnoga društva slični su u državama članicama EU. Radi se ili o teškoj ili direktnijoj „orbanizaciji“ ili pak mekoj „orbanizaciji“, gdje se civilno društvo ograničava, opterećuje administracijom te na taj način maltretira i troši u segmentima koji nisu relevantni za ostvarivanje vizija i misija organizacija.
- Važno je udruživanje i korištenje zajedničkih resursa, pogotovo za korištenje pravnih mehanizama.
- Vlasti ciljaju specifično zagovaračke *watchdog* udruge koje su kritične, glasne i propituju politike potencijalno štetne i protivne javnom interesu.
- Napadi na civilno društvo i ograničavanja u radu su uglavnom iz političkih izvora.

Panel “SLAPP-ovi kao alat protiv organizacija civilnoga društva i aktivista”, 24. studeni 2022.

//

Panel “SLAPPs as a tool against civil society organizations and activists”, 24 November 2022

Nora Wehofsits, Human Rights House Foundation, Norway

SLAPP tužbe su agresivne tužbe s ciljem ometanja onih koji govore o zloupotrebi moći, a najčešće ih pokreću političari ili kompanije. Tuženike se uvlači u bespotrebne sudske procese, koji im oduzimaju resurse - vrijeme, zdravlje i materijalne kapacitete. Cilj tužitelja, a to su najčešće oni na koje civilno društvo - aktivisti ili novinari svraćaju pozornost, nije pobjediti na sudu, već zastrašiti suprotnu stranu (novinare, aktiviste, udruge, sindikate, istraživače, itd.) i trošiti njene resurse. Time takve tužbe imaju izravan utjecaj na slobodu udruživanja i slobodu govora. Udruženje protiv SLAPP tužbi u Europi (CASE), mreža organizacija koje pružaju podršku tuženima putem SLAPP-ova, između 2010. i 2021. godine identificirala je preko 500 slučajeva takvih tužbi u Europi, a brojka im stalno raste. Velik problem koji je Wehofsits istaknula jest da mnogi i dalje ne znaju za negativan fenomen SLAPP tužbi pa time niti ne znaju kako i gdje zatražiti pomoć te kako se protiv takvog problema boriti. Dodatno, u SLAPP tužbama se posebno ciljaju okolišni aktivisti i istraživački novinari koji progovaraju o štetnim projektima za javni interes. Zbog toga Fondacija traži da se na razini EU donese direktiva protiv SLAPP tužbi. Također, bitno je obrazovati suce o SLAPP tužbama kako bi ih znali prepoznati te odbaciti u ranoj fazi postupka. Međutim, to nije jednostavno, budući da se radi o pitanju političke volje, pogotovo kad su tužitelji vezani za političke stranke na vlasti te postoji sprega interesa, a što je čest slučaj.

Charlie Holt, Greenpeace International, Coalition Against SLAPPs in Europe (CASE)

Udruženje CASE nadzire SLAPP tužbe, pruža podršku i edukaciju te zagovara nacionalne i EU legislativne promjene koje bi spriječile SLAPP tužbe ili bolje štatile njihove žrtve. Na razini država članica EU, CASE posebno nadzire neke pojedinačne članice da u svoju nacionalnu legislativu ugrade mehanizme protiv SLAPP tužbi. Međutim, kada bi postojala EU direktiva o SLAPP tužbama, to bi uvelike pomoglo da se na razini svih država članica ugrade mehanizmi protiv SLAPP tužbi. Još 2020. godine, CASE je tražio donošenje takve direktive, uz objavljivanje policy dokumenta i analize o tome kako adresirati SLAPP tužbe na nacionalnoj razini, a ove godine je objavljen ogledni primjer direktive, tj. predložak kako bi izgledala direktiva protiv SLAPP tužbi. U međuvremenu, Europska komisija je predstavila prijedlog takve direktive, CASE ju smatra dobrodošlom, unatoč manjkavostima koje su utvrđene internom analizom. CASE smatra da takva legislativa mora zadovoljiti tri cilja: prvo, mora donijeti mjere kako se riješiti SLAPP tužbi čim dođu na sud, drugo, moraju se moći maksimalno smanjiti troškovi za žrtve takvih tužbi te treće, mora se moći sankcionirati one koji koriste SLAPP tužbe, a to su najčešće osobe s puno više moći, a time i financijskih sredstava nego tuženici. Ovaj prijedlog direktive je trenutno na razmatranju u Europskom parlamentu i Vijeću EU. Potencijalna prepreka za usvajanje ove direktive bi mogla biti na razini Vijeća EU kojeg čine predstavnici država članica, a neki od političara tih država članica aktivno koriste SLAPP tužbe. Prijedlog direktive sadrži i preporuke za nužnim edukacijama sudačkog kadra, boljom regulacijom odvjetničke struke i dr. važnim prijedlozima radi kojih je Europska komisija postavila nacionalne kontakt točke koje će facilitirati izradu kurikuluma i provedbu dodatnog obrazovanja. Međutim, i dalje je ključno mijenjati i nacionalnu legislativu.

Maja Sever, Europska federacija novinara // The European Federation of Journalists

Mnogi novinari govore da im je lakše nositi se s prijetnjama, nego s pritiscima sudskih tužbi. Boje se da će ako izgube tužbu, izgubiti i posao ili da će njihov medij propasti. Zbog toga postaju psihički i fizički izmoreni i ranjivi, a samo zato što su objavili činjenicu ili prenijeli citat. U Hrvatskoj takva ponašanja i takve tužbe vidimo kao institucionalizirane prijetnje protiv novinara, a što se može smatrati cenzurom. Nažalost, u Hrvatskoj nema službene definicije SLAPP tužbe. Zabilježeno je 951 tužba protiv novinara i medija u ukupnom iznosu od 10.300.000 HRK (otprilike 1.362.744,52 EUR) potraživanja. Samo prošle godine je primjerice Hanza Media vodila s najvećim brojem tužbi, njih 443, od kojih svaka u prosjeku iznosi više od 12.000 EUR potraživanja. Ovaj negativan trend slijedi Styria sa 196 tužbi, ukupnog potraživanja od preko 2.5 milijuna HRK (otprilike 330,875.49 EUR). U prosjeku se radi o oko 380 novih tužbi godišnje protiv novinara i medija. Općenito se može reći da novinari žive u kulturi uznemiravanja, a čiji počinitelji su većinom visoki dužnosnici, lokalni šerifi pa čak i suci, koji su svi redom česti tužitelji. Radi navedenog, traže se izmjene u Kaznenom zakonu u dijelu koji se odnosi na kaznena djela protiv časti i ugleda (glava XV.), na kojima se ovakve tužbe najčešće temelje. Međutim, nakon više od pet godina poplava SLAPP tužbi, novinari su iscrpljeni i ne mogu još dugo čekati rješenja dok svaki dan dolaze nove tužbe.

Zaključci:

- Potrebno je donijeti direktivu o SLAPP tužbama na razini EU koja adresira tri ključne točke: rano sprječavanje SLAPP tužbi, smanjanje tereta na tuženike te sankcije protiv onih koji koriste ovakve tužbe i zlorabe sustav. Takva direktiva bi dala okvir za daljnju izradu ili prilagodbu nacionalne legislative.

- Na nacionalnoj razini potrebno je izmjeniti legislativu da slijedi ove principe kako bi se zaštitila sloboda govora novinara i svih građana od tužbi koje ih ciljaju zastrašiti, opteretiti i ušutkati.
- Potrebno je educirati suce o SLAPP tužbama kako bi ih prepoznali već od prvog ročišta te odvjetničku struku o činjenici da u nekim slučajevima kojih se prihvate, podržavaju takve štetne i nedemokratske prakse koje u konačnici rezultiraju cenzurom.

Snimka drugog dana: <https://www.youtube.com/watch?v=abmVzuvNwTw>

Panel “Odgovori EU na sužavanje prostora za civilno društvo”, 25. studeni 2022.

//

Panel “EU responses to shrinking civic space”, 25 November 2022

Waltraud Heller, EU Agency for Fundamental Rights (FRA)

Agencija EU za temeljna prava smatra da postoje četiri problematska područja u radu civilnog društva: 1. zakonodavni okvir, 2. pristup resursima, 3. pristup donošenju odluka i sudjelovanju, 4. prijetnje i napadi. Ovi problemi su u nekoj mjeri prisutni u svim državama članicama. Sužavanje prostora za civilno društvo je dugo bila slijepa točka EU, no to više nije slučaj, a što je vidljivo iz najave da će u prosincu ove godine Europska komisija objaviti prvi izvještaj o uvjetima za rad civilnog društva. Iduće godine Vijeće EU planira napraviti zaključke na tu temu. EU se sve više okreće k civilnom društvu koje je pod raznim pritiscima i prijetnjama. Nažalost, EU ima ograničenu moć za intervenciju u pojedine probleme država članica, osim u pitanjima gdje ima zakonodavnu nadležnost. Primjerice, EU je pokrenula dva postupka protiv Mađarske zbog problematičnog Zakona o udrugama, koji na udruge između ostalog, gleda kao na tzv. “strane agenate” i zbog problematičnog pristupa financiranju civilnoga društva iz EU fondova. Radi ovakvih situacija važno je da postoji stalni kontakt između EU i organizacija civilnoga društva. EU ima mehanizme za dijalog između svojih institucija i civilnoga društva, ali nažalost nisu konzistentni i nisu strukturirani, a preporuke koje se daju na razini specifične države članice su često neodređene i ostavljaju previše prostora za tumačenje da bi ih civilno društvo države članice moglo nedvosmisleno koristiti u zagovaranju. Nadolazeća prilika za susret i dijalog s Europskom komisijom su nedavno utemeljeni dijalozi o vladavini prava koje Komisija organizira, a idući će biti u siječnju 2023. godine u Hrvatskoj.

Balázs Dénes, Civil Liberties Union for Europe

Nažalost, EU je poput velikog tankera koji je toliko velik da se vrlo sporo okreće i prilagođava prostoru u kojem se nalazi. Već godinama svjedočimo napadima na organizacije civilnoga društva - još 2012. godine Rusija je prva u Europi donijela zakon o tzv. „stranim agentima“, što je krilatica često korištena u napadima na civilno društvo, naročito za ono financirano stranim novcem. Međutim, deset godina kasnije i pojam “prostora za rad civilnog društva” je konačno prodro u cijelu EU agendu i gotovo sve sfere EU institucija u svom radu uključuju i ovo područje. Velikim dijelom to možemo zahvaliti i Agenciji EU za temeljna prava - FRA koja

je u zadnjih šest godina kao institucija bila platforma za razgovor o raznim problemima za rad civilnoga društva te je uvodila ovu temu u agende raznih EU institucija. Također, novi financijski okvir EU u idućih sedam godina kroz program "Građani, jednakost, prava i vrijednosti (Citizenship, Equality, Rights and Values - CERV) nudi više financijskih sredstava za civilno društvo nego ikad do sada, a što predstavlja resurse koje organizacije mogu koristiti u borbi protiv sužavanja prostora za njihov rad i napada kojima su izložene. Nažalost, a paralelno s ovim pozitivnim procesom, EU zaostaje za mnogim donatorima koji se sve više okreću institucionalnoj podršci organizacijama i njihovim temeljnim aktivnostima, a ne toliko projektnom financiranju. Projektno financiranje je posebno problematično zagovaračkim organizacijama koje ne pružaju socijalne usluge, a što je veliki fokus u EU financiranju, posebice kroz Europski socijalni fond (European Social Fund - ESF). Europska komisija je također zauzela stav i počela izravno financirati neke organizacije civilnoga društva koje se bore protiv sužavanja prostora za civilno društvo u državama članicama u kojima djeluju. Primjer je konzorcij mađarskih organizacija koji je dobio izravnu financijsku podršku od 4 milijuna EUR kako bi promovirao EU vrijednosti i podizao stupanj zaštite ljudskih i građanskih prava u Mađarskoj. Sve više svjedočimo i podizanju glasa EU po pitanjima vladavine prava i poštivanja temeljnih prava u državama članicama, primjerice u reakciji protiv Poljske zbog nepridržavanja EU Povelje o temeljnim pravima (EU Charter of Fundamental Rights), a što čini osnovu za suspenziju EU financiranja. Europska komisija donosi i pojedinačne preporuke za države članice izrađene na temelju zaprimljenih izvještaja iz tih država, međutim, ukoliko se ne nadzire provedba tih preporuka, one ostaju mrtvo slovo na papiru. Zbog toga, prijedlog mreže Liberties je formiranje pozicije visokog predstavnika Europske komisije za građanski prostor, koja bi bila kontakt točka EU prema organizacijama civilnoga društva u državama članicama EU. Ta pozicija bi morala imati pravu političku moć, s pristupom visokim razinama donošenja odluka unutar Komisije, a kako bi bila učinkovita te bi blisko surađivala s Agencijom EU za temeljna prava - FRA.

Tommaso Nodari, Civil Rights Defenders

Nodari smatra kako je na i razini Zapadnog Balkana također prisutan velik dio problema do sada spomenutih na EU razini. Sve je više napada na organizacije civilnog društva financiranih iz inozemstva i postoji percepcija tzv. „stranih agenata“, primjerice u Srbiji. Međutim, Nodari smatra da su zakoni u regiji uglavnom dobri, a što je i iznenađujuće. Kao primjer navodi područje zaštite prava manjina ili LGBTIQ osoba. Razlog tome je, kako navodi, što su se Vlade država regije potrudile zadovoljiti EU u tom pogledu, a problem je što se uglavnom ta legislativa loše ili nikako primjenjuje. Nadalje, provedba strateških (*policy*) dokumenata se ne financira na adekvatan način, ne prati se provedba mjera i ciljeva te nedostaje analiza učinaka i uspjeha tih politika u kasnijoj fazi. Zbog navedenog, EU bi mogla imati snažan utjecaj u regiji u procesu priključivanja, a koji daje EU institucijama više moći u legislativi za zaštitu prava. Upravo iz tog razloga u državama Zapadnog Balkana koje su u postupku priključenja EU možemo zateći legislativu koja je u mnogim aspektima modernija i preciznija nego u državama zapadne Europe, odnosno starijim državama članicama EU. Poznato je da jednom kad država postane punopravna članica EU, pod puno je manjim nadzorom institucija EU. Međutim, ono što je alarmantno na Balkanu je sve češće iskorištavanje prava na okupljanje, čije poštivanje često ovisi o tome kakav stav o određenom okupljanju imaju vladajući. Kao primjer su uzete prve *Pride* povorke (povorke ponosa) u Sarajevu, Bosna i Hercegovina. Također, iskorištavane su i propisane mjere protiv širenja pandemije COVID-19 koje su na Balkanu

često bile restriktivnije nego u mnogim drugim državama članicama EU te su se mnoga okupljanja građana ili udruga zabranjivala, dok je primjerice okupljanja vezana uz političke kampanje vlast dopuštala. Europska komisija mjestimice izvještava o ovim kršenjima, ali ipak nedovoljno adresira takve problematične trendove u izvještajima o napretku, koristeći se neutralnim jezikom poput „nema napretka“ ili „malo napretka“ za pojedine točke tj. probleme o kojima izvještava, dok je zapravo prava riječ da pod tim točkama postoji bitno nazadovanje.

Zaključci:

- Potrebno je stvoriti kvalitetnije i dostupne mehanizme za susrete EU institucija i civilnoga društva, primjerice imenovanjem neke vrste predstavnika ili kontaktne točke Europske komisije za građanska pitanja koji ima stvarni utjecaj i moć ili stvaranjem *promatračnice / ureda* za građanski prostor kao kontakt točke za civilno društvo i probleme vezane za rad civilnog društva.
- Potrebno je osnažiti EU zakonodavstvo o civilnom društvu, primjerice donošenjem statuta europskih prekograničnih udruženja i neprofitnih organizacija.
- Potrebno je u izvještajima i drugim dokumentima Europske komisije koristiti jasan jezik koji adresira problematične trendove i ponašanja pojedinih država članica, kako ne bi bilo prostora za pogrešno tumačenje ili izvrtanje navedenog.
- Izvještaji i dokumenti Europske komisije bi morali biti pisani na manje birokratskom i tehničkom jeziku kako bi bili pristupačni i iskoristivi za daljnje korištenje prema javnosti.
- Potrebno je nadzirati specifične preporuke za države članice koje donosi Europska komisija.
- Proširenje članstva EU je prilika da se u zemljama Zapadnog Balkana osnaže prava građana i organizacija civilnoga društva, što je prilika koja se nakon pristupanja države članstvu u EU osjetno smanjuje.

Panel “Odgovori i inicijative protiv sužavanja prostora za djelovanje civilnoga društva”, 25. studeni 2022.

//

Panel “Civil society responses and initiatives against shrinking civic space”, 25 November 2022

Giada Negri, European Civic Forum

Organizacije civilnoga društva na razini EU trenutno zagovaraju donošenje strategije za civilno društvo, dokumenta koji bi sadržavao sve legislativne i nelegislativne mjere koje bi EU mogla, morala i trebala poduzeti kako bi podržala rad civilnog društva. Predsjednica Komisije von der Leyen je rasprave o ovoj temi stavila na agendu Europske komisije za 2023. godinu. Mogući problem kojeg Negri prepoznaje mogao bi predstavljati termin “strategija” jer Komisija „strategiju“ vidi kao politiku sa specifičnim ishodom i obavezama za sebe te nevoljko donosi takav obavezujući dokument. Također, 2024. godine održavaju se izbori za Europski parlament, što otvara dodatnu priliku za tematiziranje podrške civilnom društvu u javnom

prostoru. S druge strane, velik problem, uz već spomenuto sužavanje prostora za rad civilnog društva i manjak adekvatnog financiranja, predstavlja teško sagorijevanje (*burnout*) osoba zaposlenih u organizacijama civilnog društva. Prema Negri, zaposlenici su umorni i traumatizirani stalnom nesigurnošću radnih mjesta te napadima i omalovažavanjima koja prate njihov rad, a to je posljedica trenutnog financijskog, projektnog sustava i predstavlja strukturni problem kojeg donatori moraju uvidjeti. Upravo radi toga je potrebno rebalansirati uloge donatora i civilnoga društva, odnosno, njihov odnos moći. Neodrživo je da se od civilnog društvo zahtjeva enormna količina administracije i birokracije za financijski skromnije projekte.

Marta Pardavi, Helsinki Committee Hungary, Recharging advocacy for Rights in Europe - RARE

Države koje sužavaju prostor za rad civilnog društva nazivamo tzv. neliberalnim demokracijama (*illiberal democracies*) te je na tu temu 2017. godine objavljena i publikacija "[III Democracies](#)" koja navodi kako prepoznati takve sustave i kako se boriti protiv njih. Ovisno o tome čime se organizacija civilnog društva bavi, susrest će se s različitim pritiscima, bez obzira na to radi li se o neformalnoj studentskoj aktivističkoj organizaciji, zagovaračkoj organizaciji, pružateljima socijalnih usluga ili udrugama koje rade u području kulture. Međutim, organizacije koje doživljavaju najveću količinu pritiska su zagovaračke *watchdog* organizacije. Pritisci na civilno društvo predstavljaju i pritiske na sve nas - na naše pravo na izražavanje, da nas se čuje kao građane i da iznosimo svoje ideje. Zbog toga prostor djelovanja i rada civilnog društva ne treba gledati kao odvojen, već kao izravno vezan na vrijednost demokracije i vladavinu prava. Međutim, otpornost civilnog društva ne smije i ne treba biti jedini cilj naše borbe jer ona sama po sebi neće riješiti probleme neliberalnih demokracija. Radi se o sistemskom problemu kojeg je potrebno adresirati iz više sektora.

Anna Fedas, Stefan Batory Foundation, Poland

U poljskom kontekstu sužavanja prostora za rad civilnog društva navedeni su primjeri pokušaja zabrane organizacijama civilnog društva da održavaju edukacije u školama. Osobama koje su pomagale tražiteljima azila vlast je prijetila tužbama na osnovu kriminalizacije solidarnosti. Najveću prijetnju predstavljaju nadolazeći parlamentarni izbori 2023. godine kada se očekuje da će političari iskoristiti ekonomsku krizu i neriješeno pitanje podrške ukrajinskim izbjeglicama kao teme za poticanje valova frustracija građana, a kako bi skupili političke poene. To naravno negativno utječe i na odnos i raspoloženje prema civilnom društvu koje se u Poljskoj radi u ovim područjima zaštite i podrške. Već sad se osjećaju anti-ukrajinski sentiment i organiziraju prosvjedi u javnosti protiv daljnjeg primanja ukrajinskih izbjeglica. Zbog učestalosti napada na pojedine organizacije civilnog društva, osnovane su koalicije kako bi se otežala mogućnost napada i zlostavljanja jedne pojedinačne organizacije. Ujedinjene u koalicije i mreže, organizacije međusobno dijele resurse i znanja i lakše se nose s nizom napada koje često uključuju SLAPP tužbe i kampanje blaćenja i sramoćenja. Ove koalicije ili mreže dodatno popunjavaju praznine u socijalnim uslugama koje država odbija nuditi, a daljnje nastojanje je izgradnja održivih i otpornih mreža utemeljenih na zajedničkim vrijednostima. U tome nastojanju velika su im pomoć i podrška organizacije iz Mađarske koje im prenose svoja dosadašnja iskustva, primjerice mehanizme i instrumente za zagovarački rad na javnim politikama EU.

Zaključci:

- Europska strategija za civilno društvo ili slična EU politika mogla bi postaviti novi temelj za podršku radu civilnom društvu što znači da organizacije moraju aktivno sudjelovati u razgovorima kroz 2023. godinu te tražiti da Europska komisija preuzme što više odgovornost za podršku civilnome društvu.
- Izbori za EU Parlament 2024. godine su prilika za podizanje ove teme sužavanja prostora za rad civilnoga društva u široj javnosti.
- Važno je umrežavanje i daljnje zajedničko organiziranje civilnog društva unutar država, ali i prekogranična razmjena iskustava u borbi protiv neliberalnih demokracija i u građenju otpornosti organizacija.
- Donatori moraju uspostaviti ravnopravniji i uviđavniji odnos prema civilnom društvu jer se zaposlenici zbog napada i teških uvjeta rada nalaze u situacijama sagorijevanja, problemima u segmentu mentalnog zdravlja i traumama.